

УДК 339.7

О. М. Мозговий,
д. е. н., професор кафедри міжнародних фінансів,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ
О. В. Субочев,
к. е. н., доцент кафедри міжнародних фінансів,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ
О. М. Юркевич,
к. е. н., доцент кафедри інвестиційної діяльності,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ

СУЧАСНИЙ СТАН ІНДУСТРІЇ ІСЛАМСЬКИХ ФІНАНСІВ: СТАТИСТИКА ЯКІСНОГО РОЗВИТКУ

O. Mozgovy,
Doctor of Economics, professor of the International Finance Department,
Kyiv National University of Economics named after Vadym Het'man
O. Subochev,
PhD candidate, associate professor of the International Finance Department,
Kyiv National University of Economics named after Vadym Het'man
O. Yurkevich,
PhD candidate, associate professor of the Investment Activity Department,
Kyiv National University of Economics named after Vadym Het'man

CURRENT STATE OF ISLAMIC FINANCE INDUSTRY: DEVELOPMENT DATA

У статті досліджується сучасний стан індустрії ісламських фінансів в аспекті статистики їх якісного розвитку.

За останні двадцять років сектор ісламських фінансів зазнав істотного зростання і на сьогодні за обсягами активів становить близько \$1.814 трлн (шестиразове збільшення за останнє десятиліття). Більшість транснаціональних фінансових інститутів беруть участь у тій чи іншій формі в ісламських фінансах як глобальні банківські, інвестиційні, консалтингові, бухгалтерські або інформаційні компанії. У наш час ісламські фінансові інститути працюють принаймні у 105 країнах і все більше з них уже запровадили (або розглядають питання про впровадження) законодавство, покликане забезпечити нормативно-правову базу для розвитку цього виду фінансової індустрії.

Об'єктивні демографічні, політичні та економічні фактори зумовлюють зростаючу роль та вплив індустрії ісламських фінансів на регіональні фінансові ринки зокрема та на міжнародні фінанси в цілому, визначають актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

На сьогодні ісламські фінанси охопили такі комерційні сфери, як: ринок капіталів, управління активами, страхування. Вони представлені у всіх сегментах сучасного фінансового ринку — у комерційному банкінгу, в операціях з акціонерним і венчурним капіталом, у фінансуванні торгівлі, в страхуванні і, навіть, у хеджуванні фінансових ризиків.

Нині існує понад 1000 ісламських фінансових інститутів у 75 країнах світу. При цьому експерти одностайно очікують їх значне зростання протягом наступного десятиліття. Також ця індустрія вже має інституційну підтримку з боку міжнародних ісламських фінансових організацій, метою діяльності яких насамперед є: уніфікація та кодифікація інструментів, принципів, норм, стандартів.

Лише незначна частка фінансових відносин мусульман відбувається відповідно до ісламського права. За умов впровадження зручних, ліквідних та стандартизованих фінансових інструментів, за умов подальшого вдосконалення регулювання фінансових ринків можна очікувати перерозподіл ресурсів на користь ісламських фінансових ринків, а також швидкого зростання їхньої частки в міжнародних фінансах.

The article examines the current state of Islamic finance industry in terms of development data.

Over the past twenty years, Islamic finance sector has undergone significant growth. Currently, total assets are approximately \$ 1,814 trillion (six-fold increase over the last decade). Most multinational financial institutions are involved, in one way or another, in Islamic finance as global banking, investment, consulting or accounting. Currently, Islamic financial institutions operate at least in 105 countries, an increasing number of countries have introduced legislation to provide a legal framework for development of this type of financial industry and other countries are considering to implement it.

Objective factors (demographic, political economic) cause an increasing role and influence of the industry over regional financial markets and international finance, and determine the relevance of further research in this area.

Today, Islamic finance comprises such commercial areas as capital markets, asset management and insurance. They represent all segments of modern financial market — commercial banking, operations with equity and venture capital, financing trade, insurance and even financial hedging.

There are more than 1,000 Islamic financial institutions in 75 countries. Most experts expect significant growth over the next decade. Also, the industry has an institutional support from international Islamic financial institutions. Its purposes are standardization and codification for different financial tools, principles, norms and standards.

Only a small proportion of Muslims' financial relations is provided in accordance with Islamic law. Under the conditions of introducing convenient, liquid and standardized financial instruments, and further improvement of regulation for financial markets, redistribution of resources in favor of Islamic financial markets, as well as rapid growth of their share in international finance are expected.

Ключові слова: ісламські фінанси, ісламський банкінг, статистика фінансового розвитку, міжнародна фінансова організація, регулювання фінансового ринку.

Key words: Islamic finance, Islamic banking, development data, international financial institutions, regulation of financial markets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За останні двадцять років сектор ісламських фінансів зазнав істотного зростання і на сьогодні за обсягами активів становить близько \$1.814 трлн (шестиразове збільшення за останнє десятиліття). Більшість транснаціональних фінансових інститутів беруть участь у тій чи іншій формі, в ісламських фінансах, як глобальні банківські, інвестиційні, консалтингові, бухгалтерські або інформаційні компанії. У наш час ісламські фінансові інститути працюють принаймні у 105 країнах і все більше з них уже запровадили (або розглядають питання про впровадження) законодавство, покликане забезпечити нормативно-правову базу для розвитку цього виду фінансової індустрії.

В ісламському світі ісламські фінансові інститути виступають великими економічними гравцями. П'ять країн домінують в ісламському банкінгу, а саме: Іран із \$345 млрд ісламських активів; за ним слідує Саудівська Аравія (\$258 млрд); Малайзія (\$142 млрд); Кувейт (\$128 млрд) і Об'єднані Арабські Емірати (\$112). Кілька немусульманських країн, серед яких Великобританія і Сінгапур, оголосили про свій намір стати центрами ісламських фінансів, а інші (наприклад, Австралія, Франція та Південна Корея) змінили своє законодавство, щоб стати більш сприйнятливими до ісламських фінансів [1].

Низка взаємопов'язаних демографічних, політичних і економічних факторів зумовлює бум в ісламських фінансах, який не виявляє жодних ознак ослаблення. Спочатку мізерні ісламські фінансові продукти за останні роки почали множитися, поступово привертаючи все більшу кількість клієнтів. Неісламські фінансові інститути, які раніше ігнорували ісламський ринок, звернули на нього пильну увагу. З ростом цін на енергоносії у період з 2003 по 2008 роки і подальшим підвищенням економічної значущості нафтовидобувних країн, ісламські фінансові інститути отримали додатковий імпульс.

Особливо примітною стала поява і стрімке зростання популярності сукук, який часто називають ісламською облигацією. З 2001 року, коли цей ринок став міжна-

родним (з першою емісією сукук номінованих в американських доларах, здійсненою Центральним банком Бахрейну, на 100 млн), корпорації і уряди отримали можливість залучати кошти способом, що узгоджується з ісламським правом. Упродовж наступних п'ятнадцяти років сукупний обсяг ринку сукук стрімко зріс, а за даними Thomson Reuters на кінець 2014 року становить більш як \$295 млрд [2].

Ісламські фінансові установи довго критикували за надмірну консервативність, коли йшлося про фінансові інновації, але згодом вони відчули свою правоту, коли криза субстандартних запозичень у 2007 році вразила більшу частину традиційного банківського сектору. Водночас ісламський банківський сектор показав зростання на 33%.

Отже, об'єктивні демографічні, політичні та економічні фактори зумовлюють зростаючу роль та вплив індустрії ісламських фінансів на регіональні фінансові ринки зокрема, та на міжнародні фінанси загалом, визначають актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Тенденції і проблеми розвитку ісламських фінансів є наразі актуальними темами наукових досліджень. Упродовж останніх трьох років було опубліковано близько 1490 ісламських фінансових дослідницьких робіт. Академічними науковими дослідженнями цієї проблематики займаються численні дослідні та навчальні організації, серед яких можна назвати: Ісламський економічний інститут (Джидда), Інститут ісламського банкінгу та страхування (Лондон), Ісламська фінансова Академія (Дубай), Міжнародний центр освіти ісламських фінансів (Куала-Лумпур). Також практичними проблемами розвитку індустрії займаються такі авторитетні міжнародні організації, як: Ісламський банк розвитку, Бухгалтерська та аудиторська організація Ісламських фінансових інститутів, Рада Ісламських фінансових послуг, Всесвітній ісламський економічний форум та ін.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану індустрії ісламських фінансів в аспекті статистики їх якісного розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Згідно з ісламськими економістами¹ з часів видатного арабського державного діяча Умара ібн аль-Хаттаба (634—644) (Омар I), заборона позичкового відсотка була усталеним принципом роботи ісламської економічної системи, хоча така інтерпретація лихварства не була загально визнаною в ісламському світі. Школа ісламської думки, що виникла у XIX-м столітті, на чолі із Сайед Ахмад Ханом виступала за диференціацію "гріховного лихварства", в якому вони бачили як обмеження кредитування і споживання, так і "законний відсоток" при кредитуванні комерційної діяльності [3].

У XX-у і XXI-у столітті спостерігається поступовий розвиток безпроцентних фінансових інститутів. У XX-у столітті також ісламські економісти Naeem Siddiqi, Maulana Maududi, Muhammad Hamidullah визнали необхідність для комерційних банків можливість розміщувати фінансові ресурси (так зване, "неминуче зло"). Була запропонована банківська система, заснована на концепції Мудараба, за якої для здійснення господарської діяльності одна сторона вносить капітал (банк), а інша — "експертизу" (умовний позичальник).

Подальші значні роботи, присвячені тематиці розвитку безвідсоткової банківської справи, були зроблені: Said Gilani (1947), Muhammad Uzair (1955), Abdullah al-Araby (1967), Nejatullah Siddiqi (1961, 1969), al-Najjar (1971), Baqir al-Sadr (1961, 1974).

У середині XX століття були винайдені деякі організаційні форми, що пропонували фінансові послуги відповідно до з ісламських законів. Перший експериментальний ісламський банк, який не стягував відсотки за кредитами, був створений наприкінці 50-х років XX століття в сільській місцевості Пакистану [4].

Істотні зусилля щодо сумісності банківських послуг з ісламським правом були зроблені в сільських районах Єгипту економістом Ahmad Elnaggar в 1963 році. Він звернувся до людей, які втратили впевненість у державних банках з пропозицією взяти участь в "експерименті з розподілення прибутку" в місті Mit-Ghamr, у дельті Нілу. З цією метою використовувалися заощадження населення для видачі кредитів на основі спільної участі вкладників у доходах установи. Проект особливо не рекламувався через побоювання бути звинуваченим в ісламському фундаменталізмі, з яким у той час активно боровся режим Гамалія Насера. У 1968 році експеримент був закритий урядом, проте багато хто оцінив його як успішний [5]. На той час функціонувало вже дев'ять подібних банків у країні. У 1972 році проект Mit Ghamr Savings став частиною Nasr Social Bank, який досі працює в Єгипті [6].

¹ Див. наприклад: Choudhury, M.A. and Malike, U.A. (1992) *The Foundations of Islamic Political Economy*, London: Macmillan; New York: St. Martin's Press. *Islamic banking and finance*.

² Серед них можна відзначити: Конференцію міністрів фінансів ісламських країн (Карачі, 1970 р.), масштабне вивчення потенціалу ісламських інститутів на рівні єгипетського уряду (1972 р.), Першу Міжнародну конференцію з ісламської економіки (Мекка, 1976 р.), Міжнародна економічна конференція (Лондон, 1977 р.).

³ Найбільш відомими з них є: міжнародний Islamic Development Bank, еміратський Dubai Islamic Bank, саудівський Al-Rajhi Bank, іранський Bank Mellī, малайзійський Bank Muamalat Malaysia Berhad та ісламський інвестиційний банк Gulf Finance House, розташований в Бахреїні.

Приблизно у цей же час у Малайзії було створено банк Perbadanan Wang Simpanan Bakal-Bakal Haji, який допомагав мусульманам збирати гроші на хадж.

Починаючи із 70-х років, залучення інститутів і урядів, проведення різних конференцій та досліджень² зіграло важливу роль у застосуванні теорії на практиці при створенні перших безвідсоткових банків. Приплив "нафтодоларів" у країни Перської затоки і загальна тенденція "ре-ісламізації" після війни Судного дня і нафтової кризи 1973 року дало великий поштовх розвитку ісламському банківському сектору, який з 1975 року став поширюватися у всіх мусульманських країнах.

У 1975 році при організації Ісламська Конференція було створено Ісламський банк розвитку (Islamic Development Bank) з місією фінансування проєктивних країн-членах. Капітал банку утворений за рахунок внесків країн-засновників, основними з яких є: Саудівська Аравія, Судан, Кувейт, Лівія, Туреччина, ОАЕ, Іран, Єгипет, Індонезія, Пакистан. А перший сучасний комерційний ісламський банк — Ісламський банк Дубая (Dubai Islamic Bank) був створений у 1979 році [6].

Із 1980—1985 років ісламські інвестиції здійснили ефективну експансію в мусульманському світі, пропонуючи депозитні угоди з обіцянкою "великих вигід" і "релігійних гарантій", підтримуваних ісламськими юристами, яких активно залучали видавати фетви про застосування традиційних фінансових інститутів і заохочення їх ісламських аналогів. У 1980 році уряд Пакистану затвердив нормативно-правову базу для великої частини ісламських інструментів. Водночас єгипетський уряд в 1988 році, будучи стурбованим посиленням ісламістських рухів, які спиралися, у тому числі і на фінансову незалежність, запустив медіа-кампанію проти ісламських банків. Фінансова паніка, що виникла після цього, призвела до банкрутства деяких банківських інститутів.

У 1990 році в Алжирі з метою підготовки стандартів бухгалтерської звітності, аудиту, управління, етики та шаріату для ісламських фінансових інститутів була створена Бухгалтерська і аудиторська організація для ісламських фінансових інститутів (The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, AAOIFI).

До 1995 року вже 144 ісламських фінансових установи були створені по всьому світу, в тому числі 33 банків з державною участю, 40 приватних банків і 71 інвестиційна компанія.

Приблизно з 2000-х років до 2008 року ісламська фінансова індустрія росте зі швидкістю 10—15 % на рік з ознаками подальшого стійкого зростання в майбутньому. До 2008 року ісламський банківський сектор складався із 300 інститутів³, поширених в 51 країні, включаючи Сполучені Штати, а також з 250 взаємних фондів, які діяли відповідно до ісламських принципів ведення бізнесу.

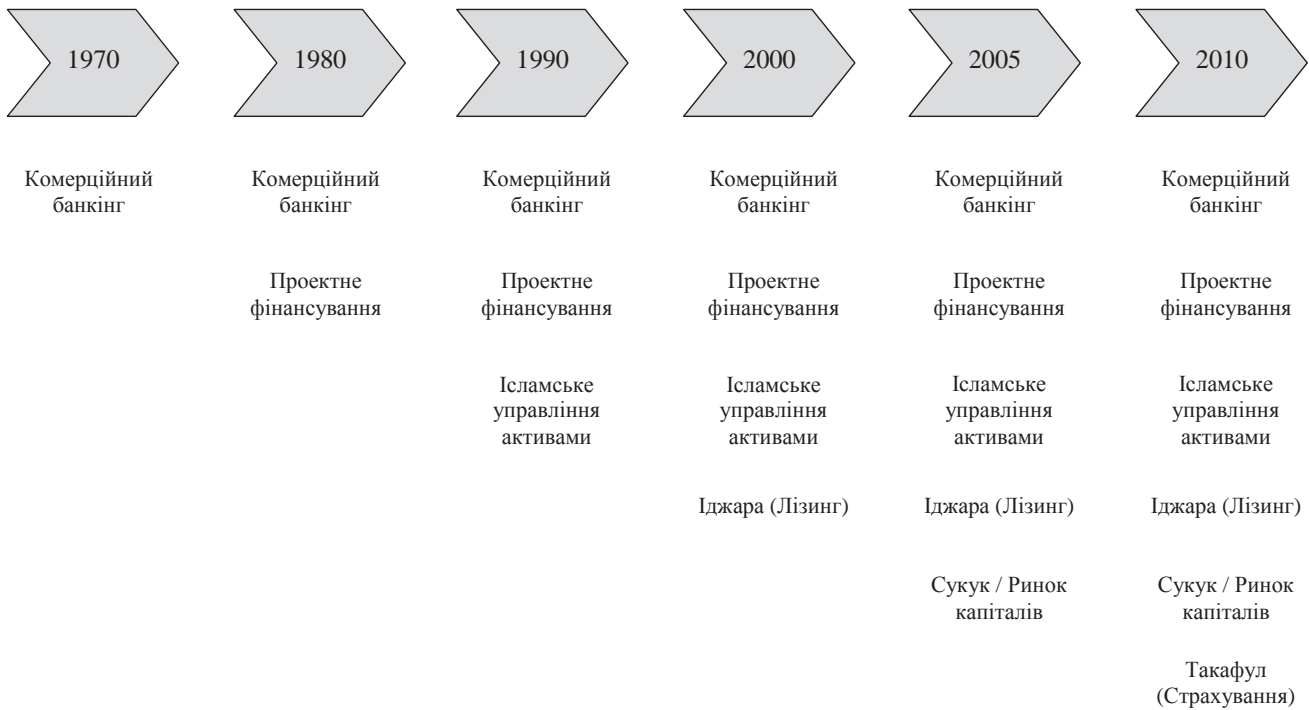


Рис. 1. Еволюція ісламського банкінгу, фінансових продуктів та послуг

Джерело: [7].

За оцінками журналу The Economist за 2005 рік, сукупна вартість активів, що знаходилися під управлінням організацій, діючих відповідно до вимог шаріату, становила більше ніж 822 млрд дол. На початку XXI століття ісламські фінанси стають найбільш швидко зростаючим сегментом світової фінансової системи.

У 2009 році вище духовне керівництво римсько-католицької церкви висунуло ідею, що "принципи ісламського фінансування можуть бути ліками для хворих на зайву турбулентність ринків", оскільки в ході глобальної фінансової кризи жоден ісламський банк не був визнаний банкрутом (через консервативність моделі ісламських фінансів та прямої заборони спекуляції і надмірного ризику).

Станом на 2015 рік ринок ісламських облігацій — сукук став настільки містким, що деякі немусульманські держави, серед яких — Великобританія, Гонконг і Люксембург, емітували на ньому свої папери.

На сьогоднішній день сегменти ісламських фінансів класифікуються, вимірюються та регулюються відповідно до наступних видів бізнесу:

- комерційні банківські послуги;
- фінансування торгівлі;
- страхування;
- операції на ринку капіталу;
- інвестиційно-банківські послуги;
- операції з акціонерним і венчурним капіталом.

На рисунку 1 відображено еволюцію ісламських фінансових продуктів та послуг, починаючи з моменту їх створення у 70-х роках XX століття до сьогодення. Почавши з простих банківських продуктів, ісламські фінанси поступово охопили і такі комерційні сфери, як: ринок капіталів, управління активами та страхування.

Хоча на ринку капіталів існуючі "суто ісламські" продукти все ще знаходяться у стані початкового станов-

лення, а інструменти хеджування нечисленні, проте їх створення та подальше вдосконалення є необхідною умовою конкурентоспроможності ісламських фінансів з існуючими традиційними фінансовими інструментами глобального фінансового простору.

Такі організації як Міжнародна асоціація свопів і деривативів (ISDA) та Міжнародний ісламський фінансовий ринок (IIFM)⁴ співпрацюють, щоб структурувати та стандартизувати інструменти з метою їх узгодження з вимогами шаріату та розширення можливостей хеджування. Так звана Генеральна угода "ISDA/IIFM Tahawwut Master Agreement" пропонує правила (вимоги), згідно з якими фінансові організації можуть здійснювати транзакції з похідними інструментами. Усе це спрямоване на те, щоб зробити ісламську фінансову індустрію більш стійкою, ліквідною та зручною для проведення різноманітних транзакцій. Крім того, це сприяє ефективному управлінню фінансовими ризиками та операціям з приватним капіталом.

Ісламські фінансові інститути можуть функціонувати в різних формах, а саме:

— повноцінні ісламські установи, наприклад: Islami Bank Bangladesh Ltd, Meezan Bank (Пакистан), Bank Negara Malaysia (BNM) тощо;

— ісламські вікна в традиційних фінансових установах, наприклад: Commercial Bank of Dubai (ОАЕ), HSBC, American Express Bank, ANZ Grindlays, BNP-Paribas, Chase Manhattan, UBS, Kleinwort Benson, Commercial Bank of Saudi Arabia, Ahli United Bank Kuwait, Riyadh Bank;

— ісламські дочірні компанії традиційних фінансових інститутів, наприклад: Citi Islamic Investment Bank (Bahrain) — дочірня компанія Citibank, Noriba Bank — дочірня компанія UBS тощо.

⁴ ISDA (International Swaps and Derivatives Association) [8], IIFM (International Islamic Financial Market) [9].

Таблиця 1. Організації, які беруть участь у розвитку індустрії ісламських фінансів

Організація	Рік і країна заснування	Мета діяльності
Ісламський банк розвитку ¹ (The Islamic Development Bank, IDB)	1973, Джидда, (СА)	Сприяння заходам економічного і соціального розвитку країн-членів ОІК (Організація – Ісламська Конференція) та ісламських спільнот
Бухгалтерська і аудиторська організація для ісламських фінансових інститутів (The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, AAOIFI)	1991, Бахрейн	Підготовка стандартів бухгалтерської звітності, аудиту та управління, етики та шариату для ісламських фінансових інститутів
Рада ісламських фінансових послуг ² (The Islamic Financial Services Board, IFSB)	2002, Куала-Лумпур (Малайзія)	Стандартизація та гармонізація роботи та нагляду за ісламськими фінансовими інститутами, стандартів достатності капіталу, управління ризиками і корпоративного управління
Ісламський міжбанківський грошовий ринок ³ (Islamic Interbank Money Market, ІІММ)	1994, Куала-Лумпур (Малайзія)	Розробляє та впроваджує інструменти ефективного управління ліквідністю короткострокових банківських портфелів
Генеральна рада ісламських банків та фінансових установ (General Council for Islamic Banks and Financial Institutions, CIBAFI)	2001, Бахрейн	Некомерційна організація, яка заохочує і підтримує працюючих у межах шариатського права банків і фінансових установ всіх розмірів
Міжнародне ісламське рейтингове агентство (International Islamic Rating Agency, ІІРА)	2005, Бахрейн	Здійснення наукових досліджень, на основі яких виводяться рейтинги, визначається вартість цінних паперів, оцінюється ризик в рамках ісламських інструментів
Індекс Ісламського ринку Доу Джонс (Джیمی) (The Dow Jones Islamic Market Index, DJIMI)	1999, Бахрейн	Незалежна експертна оцінка динаміки капіталізації підприємств (банків), які позиціонують себе як «ісламські»
Індекс сукук Доу Джонс-Сітігруп Dow Jones Citigroup Sukuk Index	2006	Незалежна експертна оцінка динаміки капіталізації ринку суку (аналог облігацій)
Всесвітній ісламський економічний форум (World Islamic Economic Forum, WIEF)	2003, Малайзія	Підвищення економічного добробуту, збільшення торговельних і ділових можливостей, сприяння співробітництву

Примітки:

¹ Виконує основну роль в реалізації постулатів ісламської економіки.

² Заснована центральними банками Бахрейну, Ірану, Кувейту, Малайзії, Пакистану, Саудівської Аравії, Судану, разом з IDB, AAOIFI і MBF. Станом на квітень 2015 року 188 членів Ради становлять 61 регулюючий і наглядовий органи, 8 міжнародних міжурядових організацій, а також 119 учасників ринку (фінансові інститути, професійні фірми, промислові асоціації), працюючих у 45 країнах.

³ Засновано банком Bank Negara (Малайзія).

На сьогодні частка ісламської банківської індустрії становить майже 1/80 (або 1,25 %) від традиційної світової банківської діяльності. Згідно з дослідженням компанії Ernst & Young, ісламський банкінг складає лише незначну частку усіх банківських активів мусульман. Отже, він має можливості швидко зростати за умов залучення коштів різноманітних агентів економічної діяльності з мусульманських та немусульманських країн [10].

Властивість цього сегмента швидко зростати підтверджується статистикою. Так, ісламський банківський сектор демонстрував щорічне зростання — близько 17,6% з 2009 по 2013 рік, тоді як традиційні банки пере-

бували в стані стагнації. Активи традиційних банків зростають у середньому не більше ніж на 4—5 % за рік, водночас активи ісламських банків, наприклад у 2014 році, збільшилися на 9,4 % і становили \$ 1.814 трлн, (\$ 1.66 трлн, порівняно з попереднім 2013 роком) [11].

Таке істотне збільшення активів було зумовлене значним зростанням у всіх секторах ісламських фінансів: у банкінгу, такафул, на ринках сукук і ісламських фондів. Очікується, що вартість активів в ісламському фінансовому секторі, в подальшому буде зростати на 10 % в рік протягом наступних п'яти років, досягнувши \$ 3.24 трлн до 2020 року.

Згідно зі звітом World Islamic Banking Competitiveness Report 2013-2014, Катар, Індонезія, Саудівська Аравія, Малайзія, ОАЕ, і Туреччина представляють 78 % міжнародних ісламських банківських активів (за винятком Ірану, який не увійшов у цей рейтинг, однак на який, за оцінкою Reuters, припадає більше третини загального обсягу світових ісламських банківських активів) [12].

Нині існує понад 1000 ісламських фінансових інститутів у 75 країнах світу. При цьому експерти одноставно очікують їх значного зростання протягом наступного десятиліття. Основними драйверами зростання ісламських фінансів є, найперше, країни Перської затоки, а також Малайзія (яка зна-

Таблиця 2. Найбільш авторитетні дослідницькі та навчальні установи, що пов'язані з ісламськими фінансами

Організація	Місце розташування
Islamic Economic Institute (International Centre for Research in Islamic Economics); King Abdulaziz University; Islamic Research and Training Institute (IRTI); Islamic Development Bank (IDB)	Джидда, (Саудівська Аравія)
Institute of Islamic Banking and Insurance; Institute of Islamic Finance; Islamic Finance Advisory and Assurance Services	Лондон (Великобританія)
International Centre for Education in Islamic Finance (INCEIF); Islamic Finance Training (IFT); Centre for Islamic banking and Finance Training	Куала-Лумпур (Малайзія)
Ethic Institute of Islamic Finance; Islamic Finance Academy	Дубаї (ОАЕ)
Islamic Finance Institute of South Africa	Кейптаун (ПАР)
Centre for Islamic Finance of Bahrain, Institute of Banking and Finance (IBIF)	Манама (Бахрейн)
Centre for Banking and Financial Studies	Доха (Катар)
Securities and Exchange Organization	Тегеран (Іран)

Таблиця 3. Фактори, що визначають потенціал зростання ісламських фінансів

Значення	Показник
1,2 млрд	мусульман у світі не залучені до сфери банківських послуг
\$126 млрд на рік	туристичні витрати мусульман (2012 р.)
60 %	становить ринкова частка країн Близького Сходу та Північної Африки у глобальних туристичних витратах
62 %	мусульман у світі мають вік до 30 років (потенціал розвитку малого і середнього бізнесу)
60 млн	нових робочих місць потребуватиме арабський світ до 2020 року (потенціал розвитку малого і середнього бізнесу)
\$685 млрд на рік	становить індустрія халяльної продовольчої продукції
28 %	має класти зростання продовольчого ринку з 2013 до 2017 року
50 тис.	фінансових професіоналів потребує щорічно ісламська економічна інфраструктура
5 тис.	щорічна пропозиція випускників фінансових спеціальностей
19 %	щорічне зростання індустрії ісламських фінансів (період останніх 15 років)
\$2,1 трлн	на рік становить обсяг ринку валяльної продукції

ходиться поруч з динамічними південноазійськими ринками) та Іран (який поступово виходить з-під міжнародних санкцій).

Крім ісламських країн, індустрія активно розвивається і в багатьох немусульманських державах — переважно в Західній Європі, США, Канаді та Австралії як споживчий сегмент (орієнтований на місцеві громади мусульман-емігрантів), так і корпоративний (орієнтований передусім на залучення інвестицій з нафтодобувних країн Перської Затоки). Найбільших успіхів у цьому напрямку досягла Великобританія, на території якої діють: 22 ісламських банки з обсягом активів (за даними лише шести банків) — \$19 млрд; 34 ісламських інвестиційних фонди з обсягом активів — \$300 млн; а на Лондонській фондовій біржі було розміщено 43 сукук — на загальну суму \$24 млрд [13]. Досвід Великобританії показує, що ісламські фінанси можуть бути привабливим ринковим сегментом для існуючого банківського сектору, де з 22 ісламських банків 17 — це "ісламські вікна" місцевих традиційних банків і лише 5 — повноцінні ісламські банки, засновані інвесторами з країн Перської затоки.

На сьогоднішній день індустрія ісламських фінансів вже має інституційну підтримку з боку міжнародних ісламських фінансових організацій, метою діяльності яких є насамперед уніфікація та кодифікація інструментів, принципів, норм, стандартів. Деякі основні впливові організації, які беруть участь у розвитку індустрії ісламських фінансів, наведено в таблиці 1.

У таблиці 2 відображено найбільш авторитетні дослідницькі та навчальні установи, які вивчають або розвивають ісламську економіку і фінанси (наведено в алфавітному порядку).

Що до якісного розвитку індустрії ісламських фінансів, то його визначають такі факти:

— 378 навчальних закладів із 36 країн надають ісламську фінансову освіту (науковій ступені), з яких на Малайзію і Великобританію припадає 141. Кількість ісламських фінансових спеціальностей і курсів, а також науково-дослідних робіт збільшується кожен рік. Лідерами в рейтингах знань залишаються Малайзія, Бахрейн і Йордан;

— протягом останніх 3-х років було опубліковано 1490 ісламських фінансових дослідних робіт, причому існує істотний розрив на користь дослідників з Малайзії;

— якість державного управління ісламськими

фінансовими ринками досить різняться у різних країнах. Найкращого результату досягли Бахрейн і Малайзія, які широко практикують, окрім шаріатського права, західні корпоративні практики. Бахрейн, Малайзія, Пакистан та Індонезія є юрисдикціями з найбільш повним набором інструментів ісламського фінансового регулювання. Між лідерами і рештою країн залишається істотний розрив, який поки не скорочується;

— у 2014 році налічувалося 953 вчених, активно залучених у світову індустрію ісламських фінансів. З них 75 % представляють країни, які входять у Топ-10 країн індексу ісламського фінансового розвитку⁵;

— тенденції та проблеми розвитку ісламських фінансів є актуальними темами семінарів і конференцій. У 2014 році кількість міжнародних семінарів зросла до 142 (106 у 2012 році), конференцій — до 122 (76 у 2012 році). Тема ісламських фінансів в інформаційному полі також зросла. Всього за 2014 рік було 19000 ексклюзивних новин (подій) і 131000 регіональних новин, порівняно з 2013 роком, відповідно, 14000 і 83000. Центр новинних подій поступово переміщується у Південно-Східну Азію (насамперед Малайзію) і в Західну Європу (найперше Великобританію) [14].

Наведені нижче дані показують, що мусульмани є найбільш швидкозростаючим сегментом світової економіки.

ВИСНОВКИ

Отже, з огляду на відносно не тривалий період розвитку (появу ісламського банкігу вважається середина 70-х років ХХ століття), індустрія ісламських фінансів істотно зросла і на сьогодні за обсягами активів становить приблизно \$1.814 трлн. Низка взаємопов'язаних демографічних, політичних і економічних факторів зумовлює бум в ісламських фінансах, який не виявляє жодних ознак ослаблення. Ці об'єктивні фактори спричиняють зростання ролі та впливу індустрії ісламських фінансів на регіональні фінансові ринки зокрема та на міжнародні фінанси загалом.

Почавши з простих банківських продуктів, ісламські фінанси поступово охопили інші комерційні сфери такі як: ринок капіталів, управління активами, страхування. Нині ісламські фінанси представлені у всіх сегментах сучасного фінансового ринку — в комерційному банкігу, в операціях з акціонерним і венчурним капіталом, у фінансуванні торгівлі, страхуванні, а також хеджуванні

⁵ Топ-10 країн, що входять в індекс ісламського фінансового розвитку (Islamic Financial Development Index (IFDI)): Малайзія, Бахрейн, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Пакистан, Саудівська Аравія, Катар, Кувейт, Йорданія, Судан.

фінансових ризиків.

Нині існує понад 1000 ісламських фінансових інститутів у 75 країнах світу. При цьому експерти одноставно очікують їх значного зростання протягом наступного десятиліття. Також ця індустрія вже має інституційну підтримку з боку міжнародних ісламських фінансових організацій, метою діяльності яких насамперед є: уніфікація та кодифікація інструментів, принципів, норм, стандартів.

Однак на сьогодні лише незначна частка фінансових відносин мусульман відбувається відповідно до ісламського права. За умов впровадження зручних, ліквідних та стандартизованих фінансових інструментів, за умов подальшого вдосконалення регулювання фінансових ринків можна очікувати перерозподіл ресурсів ринків на користь ісламських фінансових ринків, а також швидкого зростання їхньої частки в міжнародних фінансах.

Література:

1. Warde Ibrahim. Islamic Finance in the Global Economy. Edition: 2nd. Edinburgh University Press. Edinburgh. 2010.
2. Thomson Reuters & Dinar Standard. State of the Global Islamic Economy Report 2015/16. — P. 40—41.
3. Syed Ahmad Khan [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Syed_Ahmad_Khan
4. Wilson R. Banking and Finance in the Arab Middle East, St Martin's Press, New York, 1983.
5. Kepel, Gilles. Jihad: The Trail of Political Islam [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=OLvTNk75hUoC&pg=PA61&source=gbs_toc_r&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
6. Khan P. What Is Wrong with Islamic Economics? // Edward Elgar Publishing. — UK, 2013. — P. 292.
7. Fara Madehah Ahmad Farid. Shariah Compliant Private Equity and Islamic Venture Capital. Edinburgh University Press. 2012.
8. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www2.isda.org/>
9. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.iifm.net/>
10. Yueh, Linda. "Islamic banking: Growing fast but can it be more than a niche market?" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/business-28365639>
11. Islamic finance: Big interest, no interest. The Economist. The Economist Newspaper Limited. Sep 13, 2014. Retrieved 15 September 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21617014-market-islamic-financial-products-growing-fast-big-interest-no-interest>
12. World Islamic Banking Competitiveness Report 2013-2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_World_Islamic_Banking_Competitiveness_Report_2013%2013%2080%9314/\\$FILE/EY-World-Islamic-Banking-Competitiveness-Report-2013-14.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_World_Islamic_Banking_Competitiveness_Report_2013%2013%2080%9314/$FILE/EY-World-Islamic-Banking-Competitiveness-Report-2013-14.pdf)
13. Global Sukuk Report — International Islamic

Financial Market [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.iifm.net/system/files/private/en/IIFM%20Sukuk%20Report%20\(4th%20Edition\)%20A%20Comprehensive%20study%20of%20the%20Global%20Sukuk%20Market_0.pdf](http://www.iifm.net/system/files/private/en/IIFM%20Sukuk%20Report%20(4th%20Edition)%20A%20Comprehensive%20study%20of%20the%20Global%20Sukuk%20Market_0.pdf)

14. Islamic Financial Development Index (IFDI) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zawya.com/islamic-finance-development-indicator/#>

References:

1. Warde, I. (2010), Islamic Finance in the Global Economy, 2nd ed, Edinburgh University Press, Edinburgh, UK.
2. Thomson Reuters & Dinar Standard (2015/16), "State of the Global Islamic Economy Report", pp. 40—41, available at: http://www.tief2015.org/pdf/report/1910_3_1_shaima_hasan.pdf (Accessed 2 February 2017).
3. wikipedia (2017), "Syed Ahmad Khan", available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Syed_Ahmad_Khan (Accessed 2 February 2017).
4. Wilson, R. (1983), Banking and Finance in the Arab Middle East, St Martin's Press, New York, USA.
5. Kepel, G. (2006), Jihad: The Trail of Political Islam, 2nd ed, I.B. Tauris, London, UK.
6. Khan, M.A. (2013), What Is Wrong with Islamic Economics? Analyzing the Present State and Future Agenda, Edward Elgar Publishing, UK.
7. Madehah, F. and Farid, A. (2012), Shariah Compliant Private Equity and Islamic Venture Capital, Edinburgh University Press, UK.
8. The official site of International Swaps and Derivatives Association (2017), available at: <http://www2.isda.org/> (Accessed 2 February 2017).
9. The official site of International Islamic Financial Market (2017), available at: <http://www.iifm.net/>, (Accessed 2 February 2017).
10. Yueh, L. (2014), "Islamic banking: Growing fast but can it be more than a niche market?" available at: <http://www.bbc.com/news/business-28365639>, (Accessed 2 February 2017).
11. The Economist Newspaper Limited (2014), "Islamic finance: Big interest, no interest", available at: <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21617014-market-islamic-financial-products-growing-fast-big-interest-no-interest> (Accessed 2 February 2017).
12. EY (2014), "World Islamic Banking Competitiveness Report 2013-2014", available at: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_World_Islamic_Banking_Competitiveness_Report_2013%2013%2080%9314/\\$FILE/EY-World-Islamic-Banking-Competitiveness-Report-2013-14.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_World_Islamic_Banking_Competitiveness_Report_2013%2013%2080%9314/$FILE/EY-World-Islamic-Banking-Competitiveness-Report-2013-14.pdf) (Accessed 2 February 2017).
13. International Islamic Financial Market (2014), "Global Sukuk Report", available at: [http://www.iifm.net/system/files/private/en/IIFM%20Sukuk%20Report%20\(4th%20Edition\)%20A%20Comprehensive%20study%20of%20the%20Global%20Sukuk%20Market_0.pdf](http://www.iifm.net/system/files/private/en/IIFM%20Sukuk%20Report%20(4th%20Edition)%20A%20Comprehensive%20study%20of%20the%20Global%20Sukuk%20Market_0.pdf) (Accessed 2 February 2017).
14. Thomson Reuters Zaway (2016), "Islamic Financial Development Index (IFDI)", available at: <http://www.zawya.com/islamic-finance-development-indicator/#> (Accessed 2 February 2017).

Стаття надійшла до редакції 16.03.2017 р.

Інвестиції: практика та досвід № 7/2017